

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-50>

УДК 339.543

ЕФЕКТИВНІСТЬ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ФІСКАЛЬНИМ РИЗИКАМ ТА КОНТРАБАНДНИМ ЯВИЩАМ

EFFECTIVENESS OF CUSTOMS CONTROL IN THE CONTEXT OF COUNTERACTING FISCAL RISKS AND SMUGGLING OPERATIONS

Крисовата Катерина Вікторівна

кандидат економічних наук,

Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1147-8811>

Krysovata Kateryna

West Ukrainian National University

У статті висвітлюються актуальні аспекти мінімізації митних ризиків та протидії контрабандним явищам на базі ефективного здійснення митного контролю. Розглянуто теоретико-організаційні та інституційні детермінанти митного контролю в Україні. Обґрунтовано особливості, мотиви та чинники контрабандної діяльності в сучасних умовах розвитку зовнішньоекономічних відносин. Значну увагу приділено моніторингу та аналізу контрабандних поставок в Україну, встановлено що найбільш ризиковими товарними групами виступають машини та електроніка. В результаті оцінки фіскальних ризиків здійснення контрабанди в Україні виявлено, що найбільш суттєвими ризиками виступають фінансові втрати від ненадходження податку на додану вартість при імпорті товарів. Запропоновано шляхи підвищення митного контролю в контексті протидії фіскальним ризикам та порушенням митних правил з урахуванням зарубіжного досвіду та вимог сучасності.

Ключові слова: митна політика, митний контроль, зовнішньоекономічна діяльність, контрабанда товарів, митний ризик, фіскальні втрати.

В статье освещаются актуальные аспекты минимизации таможенных рисков и противодействия контрабандным явлениям на базе эффективного осуществления таможенного контроля. Рассмотрены теоретико-организационные и институциональные детерминанты таможенного контроля в Украине. Обоснованы особенности, мотивы и факторы контрабандной деятельности в современных условиях развития внешнеэкономических отношений. Значительное внимание уделено мониторингу и анализу контрабандных поставок в Украину, установлено, что наиболее рисковыми товарным группам выступают машины и электроника. В результате оценки фискальных рисков осуществления контрабанды в Украину выявлено, что наиболее существенными рисками выступают финансовые потери от не поступления налога на добавленную стоимость при импорте товаров. Предложены способы повышения таможенного контроля в контексте противодействия фискальным рискам и нарушением таможенных правил с учетом зарубежного опыта и требований современности.

Ключевые слова: таможенная политика, таможенный контроль, внешнеэкономическая деятельность, контрабанда товаров, таможенный риск, фискальные потери.

It is emphasized that in modern conditions the struggle against customs offenses and smuggling is one of the priorities of Ukraine as an independent state in protecting its economic interests. The article highlights the current aspects of minimizing customs risks and combating smuggling on the basis of effective customs control. Theoretical, organizational and institutional determinants of customs control in Ukraine are considered. Peculiarities, motives and factors of smuggling activity in modern conditions of development of foreign economic relations are substantiated. The essence and role of the customs risk management system in the context of increasing the efficiency of customs authorities in Ukraine are determined. Customs offenses and smuggling in particular are detrimental to society as a whole, as well as to specific consumers and foreign economic operators. Considerable attention is paid to monitoring and analysis of smuggled supplies to Ukraine, it is established that the most risk product groups are machinery and electronics. As a result of the assessment of fiscal risks of smuggling in Ukraine, it was found that the most significant risks are financial losses from non-receipt of value added tax on imports of goods. International customs cooperation

plays a key role in the process of preventing and combating violations of customs rules. Needs to improve the functionality of the customs risk management system in Ukraine based on the implementation of advanced information technologies. The article proposes ways to increase customs control in the context of counteracting fiscal risks and violations of customs rules, taking into account foreign experience and modern requirements. Among which it is important to highlight the following: full-scale introduction of electronic customs declaration; digitization of customs control and clearance mechanisms; simplification and unification of customs control standards; building an effective system of analysis and management of customs risks (based on leading European experience); strengthening the level of liability for violations of customs and tax legislation.

Keywords: customs policy, customs control, foreign economic activity, smuggling of goods, customs risk, fiscal losses.

Постановка проблеми. Націлення України на досягнення європейських стандартів у сфері митної політики та фіскального регулювання, реалізація стратегії забезпечення економічної безпеки держави спонукають до ретельного моніторингу дестабілізаторів та ризиків у митній справі. Дифузія контрабандних явищ, з однієї сторони, і порушень митних правил під час митного контролю та оформлення товарів – з іншої, продукують необхідність у побудові ефективного регуляторного механізму, що забезпечить не лише економічні, але й фінансові та соціальні ефекти. Сьогодні боротьба з митними правопорушеннями та контрабандними явищами є одним з пріоритетних завдань України як незалежної держави у захисті її економічних інтересів. Економічне зростання держави залежить від швидкого та якісного вирішення цієї проблеми. Не секрет, що це явище набуло нового розвитку: щороку воно має тенденцію поширювати і вдосконалювати діяльність організованих об'єднань, змінювати їх структуру та в сучасній диверсифікованій соціально-економічній сфері широко розповсюджувати тіньові економічні відносини. У контексті зазначеного, дослідження процесу ефективного здійснення митного контролю набуває вагомого значення в напрямку протидії митним делітам, ризикам та контрабандним явищам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження актуальних питань, пов'язаних із результативністю митного контролю та відпрацюванням митних ризиків зробили низка науковців та фахівців, зокрема: М. Білуха [2], М. Богданов [6], Т. Вишинська [4], І. Гуцул [10], О. Дьяченко [4; 5], С. Литвин [4], Т. Ліпіхіна [1], А. Мазаракі [7], Т. Микитенко [2], Ю. Столетов [3], Ф. Ткачик [10], В. Угрин [9] та інші. Високо оцінюючи їх зусилля щодо формування науково-теоретичної платформи ефективного функціонування митної справи та агломерації шляхів удосконалення контрольної функції митних інституцій, слід відмітити наявність багатьох проблемних

питань, пов'язаних із загрозами митній безпеці держави. Поряд з цим, результати проведених досліджень не повністю забезпечують належного рівня обґрунтування ролі митного контролю у мінімізації фіскальних ризиків та протидії контрабандним потокам.

Формулювання цілей статті. Основною метою роботи є дослідження актуальних аспектів митного контролю та систематизація перспектив його розвитку в контексті мінімізації фіскальних ризиків та протидії контрабандним схемам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні митний контроль є одним з основних видів державного контролю, оскільки постійне зростання зовнішньої торгівлі та міжнародних відносин вимагає посилення контролю на кордоні держави. Система митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) спрямована на забезпечення дотримання митно-тарифних і нетарифних заходів, які держава застосовує для захисту життя і здоров'я населення, навколишнього середовища, а також для захисту своїх економічних інтересів. Водночас, методи митного регулювання можуть самостійно стимулювати розвиток торговельного співробітництва держави і впливати на розвиток її економіки.

Митний контроль в усьому світовому просторі слугує для захисту економічних інтересів держави, а саме:

– в контексті реалізації заходів митно-тарифного регулювання: гарантування сплати ввізних і вивізних мит; дотримання міжурядових і міжнародних угод щодо преференційного регулювання; дотримання інших торговельно-політичних заходів;

– в контексті реалізації заходів нетарифного регулювання: дотримання положень про внутрішні податки; дотримання міжурядових домовленостей про заборони й обмеження [1, с. 66].

Митний контроль є різновидом державного контролю, тому його слід здійснювати на принципах, характерних для всіх різновидів

державної контрольної діяльності, таких як законність, систематичність, ефективність, гласність, вибірковість, взаємодія.

Суб'єктами митного контролю є система митних органів, посадові особи, які виконують функції органів влади у відносинах з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, пов'язані з переміщенням через митний кордон товарів і послуг, а також транспортних засобів, з іншими особами, які перетинають митний кордон [2, с. 183].

Митний контроль займає провідне місце серед елементів митної справи, оскільки використання саме цього інструменту забезпечує виконання покладених на митниці ДМС України завдань, зокрема ефективність боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, наповнення дохідної частини Державного бюджету України, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, ведення митної статистики тощо.

Система аналізу і управління ризику, на якій базується адміністрування будь-якого бізнес-процесу, є в визначенні пріоритетних і ключових напрямлень діяльності відповідного розподілу наявних ресурсів. У сучасних умовах згідно зі стандартами та процедурами управління ризиками в митній справі – це основоположний принцип новаторських методів митного контролю, який дозволяє використовувати ресурси митних органів не зменшуючи при цьому ефективності митного контролю, водночас, звільняє більшість суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від надмірного бюрократичного контролю [3].

Прагматизм моніторингу та аналізу ризиків у митній справі свідчить, що це логічний та безперервний процес акумуляції, узагальнення, аналітичної обробки інформаційних масивів, спрямований на прогнозування, виявлення, попередження та припинення митних правопорушень, що забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень.

Митні правопорушення та контрабандні явища зокрема, завдають шкоди як суспільству у цілому, так і конкретним громадянам-споживачам та суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, які стали учасниками схем незаконно ввезених товарів. Поряд з цим, руйнування внутрішнього виробництва, а як наслідок – скорочення робочих місць та бюджетних соціальних програм, може викликати протести суспільства як у працівників окремої галузі, так й у певних адміністративно-територіальних громадах. Такі явища негативно впливають на соціально-економіч-

ний розвиток держави та регіонів, розбалансовують рівень економічної безпеки України.

В українській митній практиці активно використовуються нормативні способи попередження та виявлення митних правопорушень. Зокрема мова йде про митний контроль (пост-аудит), аналіз митних ризиків, оперативно-розшукову роботу, масово-роз'яснювальну, інформаційну та соціально-мережеву діяльність митних інституцій в тандемі з правоохоронними органами.

У ході митного контролю посадові особи митного органу вивчають наявні документи на вантаж. Виходячи з даних, отриманих у ході документального контролю, вони можуть прийняти рішення й про проведення фізичного контролю, тобто митного огляду переміщуваних товарів. Важливу роль при проведенні документального контролю відіграє вивчення відомостей про переміщувани товари до того, як з'явиться можливість їх фізичного контролю [4, с. 223]. З цією метою використовується такий документ контролю доставки вантажів як попередня митна декларація. За допомогою фізичного контролю можна перевірити характеристику товарів, що переміщуються через митний кордон, їх якість, кількість, а також встановити чи відповідають вони фактично задекларованим даним, що вказані у документах, поданих для митного оформлення. У ході митного огляду можуть бути перевірені такі характеристики товарів: відповідність вартості (її завищення або зниження); відповідність якісних та кількісних характеристик (найменування, якість, кількість, маса); правильність класифікації за УКТ ЗЕД; відповідність застосування заходів нетарифного регулювання [5, с. 280].

Незважаючи на те, що частка митних деліктів в загальній структурі злочинності в Україні відносно незначна, проте рівень їх соціальної та економічної небезпеки дуже високий. Це обумовлює необхідність боротьби з цими діяннями, враховуючи усі мотиви (чинники) вчинення, загрози, що виникають та індикатори (критерії) митної злочинності.

Доцільно зацентувати увагу на основних чинниках, які обумовлюють існування контрабандної діяльності:

- низький рівень матеріального забезпечення населення;
- вагома мотиваційна схильність до фінансових ефектів (ризиків) контрабанди в прикордонних регіонах, де для значної частини мешканців вона перетворилася на основне джерело доходів;

- висока прибутковість цього виду злочинного бізнесу;
- недосконалість митного та податкового законодавства;
- недостатньо ефективний рівень митного та прикордонного контролю [6, с. 68–69];
- чинники соціально-психологічного характеру;
- невисокий рівень інноватизації технічного забезпечення митного контролю та оформлення тощо.

Основними предметами контрабанди досить часто виступають промислові та продовольчі товари, транспортні засоби, наркотичні засоби, зброя, боєприпаси, історичні та культурні цінності, валюта, аудіо-, відео-, комп'ютерна та побутова техніка, тютюн, нафтопродукти, ювелірні вироби, а останнім часом – лікарські засоби та медичні препарати.

Контрабандні потоки товарів – це дуже поширений спосіб увезення товарів на територію України. Наслідки такої активності впливають на всі сфери економічного життя країни. Упевнено можна стверджувати, що сучасна контрабанда – одна зі складових організованої злочинності у сфері економіки.

Тому боротьба з контрабандою – першочергове завдання не тільки органів Держмитслужби України, але й держави взагалі, адже потерпає від цього явища насамперед державний бюджет.

Контрабанда – це фактично звільнення імпортованих товарів від будь-яких податків і зборів на території України. Імпортер, отримавши відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% при вивезенні продукції з країни походження та сплативши близько 5%, в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває непомірної конкурентної переваги над вітчизняним виробником. Таким чином, легальний український бізнес, має суттєві ризики фінансового характеру, оскільки поступається контрабандному імпорту. Купуючи контрабандний товар і отримуючи короткострокову вигоду, вітчизняний споживач запускає мультиплікатор зниження внутрішнього попиту і, відповідно, згортання виробництва. Як наслідок, підприємства починають скорочувати персонал та зменшувати фонди заробітних плат. Відповідно, реальним платником за існування контрабандних схем в підсумку виступають звичайні громадяни [7, с. 178].

Згідно з аналітично-статистичними даними, розраховані обсяги контрабандних поставок в Україну за період 2014–2019 років в середньому складають 10,7 млрд. дол. США на рік, або 8,8% ВВП. Базуючись на побудованій регресії «обсяги імпорту України – ВВП» та «контрабандні поставки – ВВП» [8], було розраховано прогнозні обсяги контрабандних поставок в Україну у 2020–2022 роках.

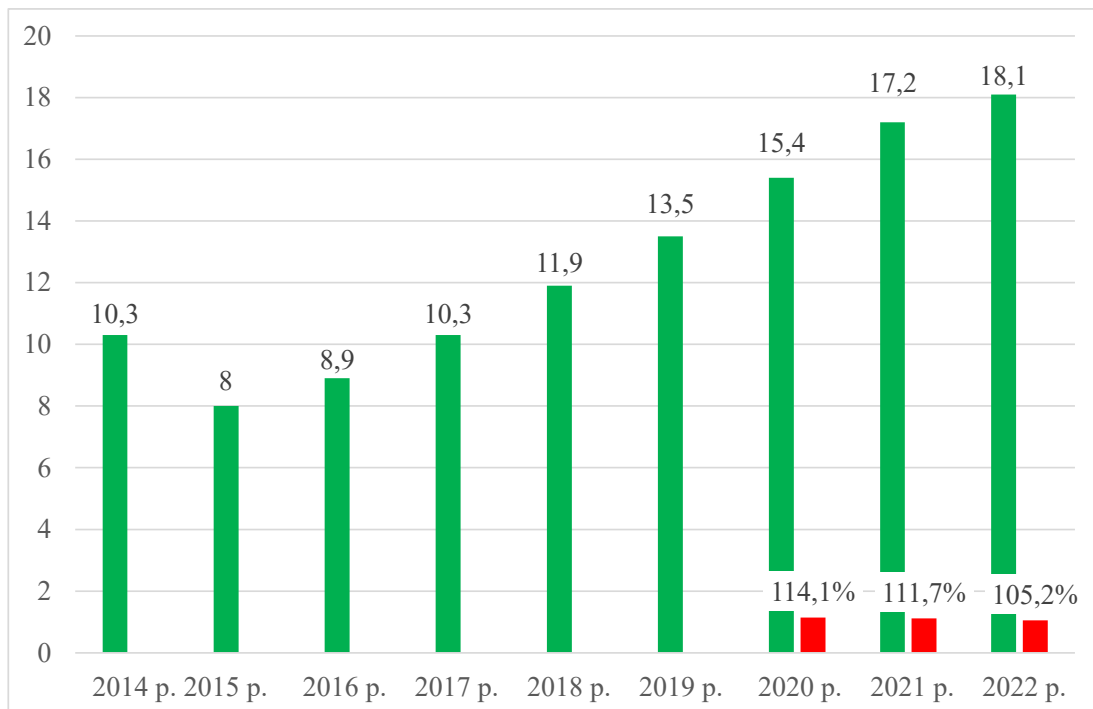

Рис. 1. Обсяги контрабандних поставок в Україну, млрд. дол. США

Джерело: складено на основі [8; 9]

Позитивним моментом можна вважати спадний відсотковий тренд обсягів контрабандних явищ у найближчій дворічній перспективі (див. рис. 1).

Поряд з цим, важливо окрему увагу звернути на розподіл контрабандних поставок за основними категоріями товарів. Зокрема, найбільш ризикогенними товарними групами є: машини та електроніка 21,4%, хімічна продукція 14,3%, транспорт 10,6%, текстиль та одяг 9,8%, аграрний сектор – в середньому по 5% на кожну підгалузь: продукти тваринного походження продукти рослинництва і продукти харчування.

Цікавим залишається той факт, що економіка України зазнає вагомих фіскальних ризиків від обсягів контрабандних явищ. Зокрема, в продовження аналізу обсягів контрабандних поставок в Україну в 2014–2022 рр., продемонструємо ймовірні втрати бюджету (див. рис. 2) [8]. Базою для розрахунку поточних ухилень від сплати митних та податкових платежів, які з'являються при імпорті є розраховані обсяги

контрабандних поставок в розрізі товарних груп та країн. Це дозволяє врахувати як фактор диференціації митних ставок та акцизних платежів, так і існуючі угоди про безмитну торгівлю з рядом країн, в першу чергу з ЄС.

Найбільш суттєвими ризиками фіскального характеру виступають фінансові втрати від ненадходження податку на додану вартість при імпорті до бюджету. За аналізований період цей показник зріс майже в двічі.

Що стосується протидії контрабанді та порушенням митних правил, зазначимо, що у 2020 році правоохоронними органами було вилучено предметів контрабанди на суму 204 млн. грн. в результаті чого було донораховано 91,6 млн. грн. митних платежів та накладено 31,8 млн. грн. штрафних санкцій. Що стосується макроекономічного ефекту, то реальна проблема існування контрабандних схем полягає не тільки у фіскальних ризиках, але й спотворенні внутрішнього ринку та розбалансуванні принципів конкуренції від чого першочергово страждає легальний бізнес.

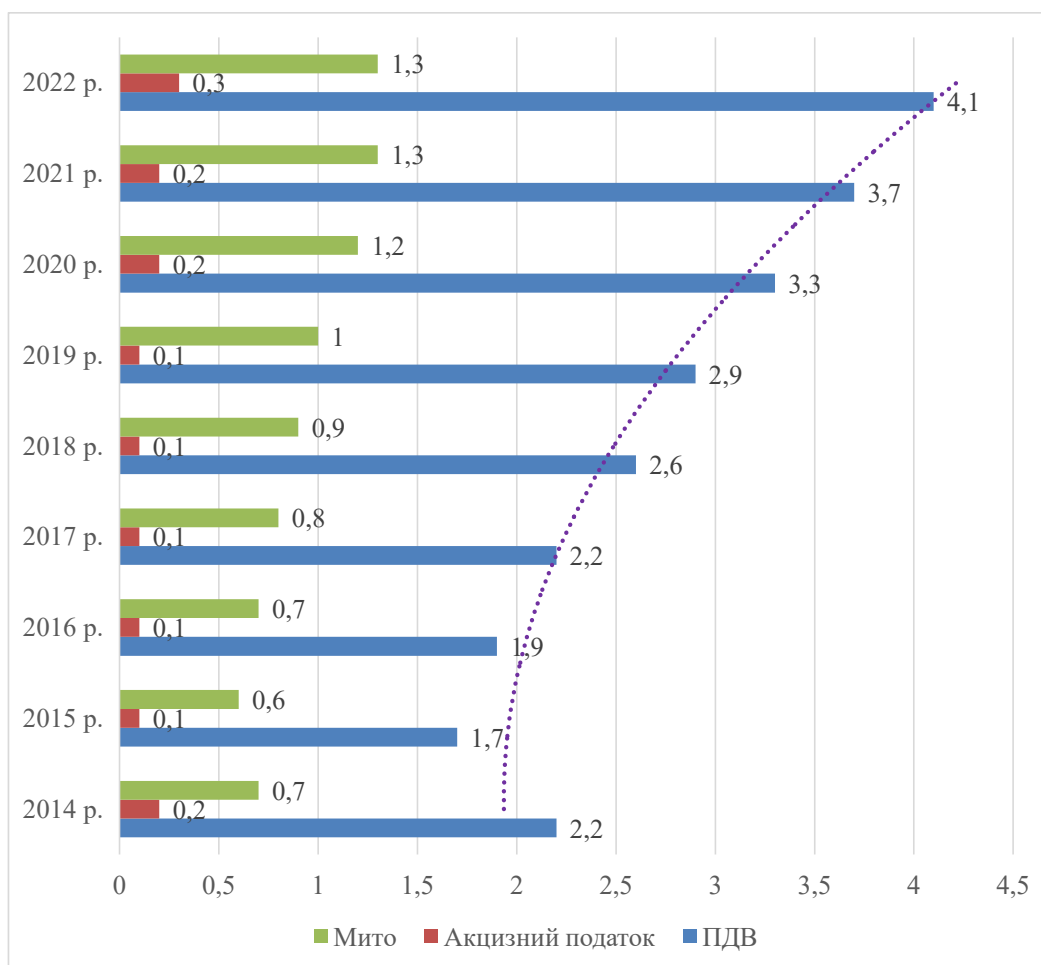

Рис. 2. Фіскальні ризики здійснення контрабандних потоків, млрд. дол. США

Джерело: складено на основі [8; 9]

Відповідно, враховуючи значимість проблеми контрабанди, очевидно, що підхід до її вирішення має бути комплексним. Тобто, складатися не лише з посилення (покращення) контролю на митних постах і кордоні, а й компонування за рахунок закриття прогалів на внутрішньому ринку, що дають підстави втілювати різного роду і виду контрабандні схеми [9].

Поряд з цим, варто акцентувати, що ключове місце в процесі запобігання та протидії порушенням митних правил займає міжнародне митне співробітництво. Основою міжнародного співробітництва в процесі запобігання та протидії порушенням митних правил є обмін інформацією щодо діяльності злочинних груп, які діють на території інших держав, діяльності працівників фіскальних та правоохоронних органів під прикриттям, фактів незаконного переміщення підакцизних товарів, настроїв та дій кінцевих споживачів контрабандних товарів. Результати запобігання та протидії фіскальним ризикам та контрабандним схемам вказують на те, що, незважаючи на застосування комплексу заходів, які здійснюються органами державної влади, зокрема і органами Держмитслужби України, контрабандні потоки є одним із ключових факторів, які дестабілізують процес розвитку економіки держави, зокрема її стратегічних сфер, сприяють підвищенню рівня злочинності у сфері економіки [10].

Перспективною є активізація удосконалення функціоналу системи управління митними ризиками в Україні на базі імплементації сучасних інформаційних технологій аналізу та оцінки митних ризиків. На сьогодні для митного контролю товарів, транспортних засобів використовується автоматизована система митного оформлення, до якої включаються модулі АСАУР, які забезпечують автоматизований аналіз та оцінку ризиків у режимі реального часу при оформленні митних декларацій. В контексті цього, нагальною потребою виступає доопра-

цювання програмної платформи в напрямку ефективного функціонування автоматизованої системи митного оформлення, відстеження інформації про осіб, які перетинають кордон, зокрема через повітряні пункти пропуску.

Висновки. Модернізація системи митного контролю є базовим напрямком реформування митної системи України та має реалізовуватися через: мінімізацію митних і прикордонних формальностей; спрощення митного оформлення транзиту товарів; створення комфортних умов для громадян при перетині митного кордону тощо. Базуючись на основних пріоритетах митного контролю в контексті дієвого відпрацювання ризиків та контрабандних схем в Європейському Союзі цікавими для української практики будуть наступні заходи: завершення реформування організаційної структури митних органів; розроблення та затвердження порядку виконання митних формальностей; інституційне та методичне супроводження процесів управління митними ризиками; вдосконалення процесів управління ризиками та налагодження ефективної співпраці між учасниками зовнішньоекономічної діяльності; імплементація сучасних інформаційних технологій аналізу та оцінки ризиків; інноватизація технічної компоненти митного контролю тощо.

Резюмуючи зазначимо, що перспективними векторами для України в контексті ефективного здійснення митного контролю є повномасштабне запровадження електронного декларування, цифровізація механізмів митного оформлення, спрощення та уніфікація нормативів митного контролю, побудова ефективної системи аналізу та управління митними ризиками (на базі адекватного європейського досвіду), посилення рівня відповідальності за порушення норм митно-податкового законодавства як суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, так і самими працівниками (посадовими особами) контролюючих органів, зокрема Держмитслужби України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ліпіхіна Т.Д. Удосконалення системи митного контролю. Аналіз і оцінка ризиків під час здійснення заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 1. С. 64–67.
2. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Митний контроль: організація і методологія. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 1(64). С. 181–187.
3. Столетов Ю.В. Управління ризиками, як елемент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=340>
4. Дьяченко О.В., Вишинська Т.Л., Литвин С.М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. Том 1. С. 218–227.

5. Дьяченко О.В. Гармонізація та спрощення національної практики здійснення митних процедур в контексті європейської інтеграції. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2015. Вип. 30. С. 276–283.
6. Богданов М.М. Організаційно-правові засади боротьби з контрабандою на сучасному етапі. *Митна справа*. 2011. № 1. С. 65–70.
7. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / за наук. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 560 с.
8. Аналіз обсягів контрабанди в Україні. *Ukraine economic outlook*. URL: <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/>
9. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 47. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>
10. Ткачик Ф.П., Гуцул І.А. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Том 30(69). № 5. С. 126–130.

REFERENCES:

1. Lipikhina T.D. (2009) Udoskonalennia systemy mytnoho kontroliu. Analiz i otsinka ryzykiv pid chas zdiisnennia zakhodiv mytno-taryfnoho ta netaryfnoho rehuliuвання ZED [Improving the customs control system. Analysis and assessment of risks during the implementation of customs and non-tariff measures of foreign economic activity]. *Marketynh v Ukraini*, no. 1, pp. 64–67.
2. Bilukha M.T., Mykytenko T.V. (2014) Mytnyi kontrol: orhanizatsiia i metodolohiia [Customs control: organization and methodology]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo)*, no. 64, pp. 181–187.
3. Stoliyev Yu.V. (2011) Upravlinnia ryzykamy, yak element derzhavnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Risk management as an element of state regulation of foreign economic activity]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 10. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=340>
4. Diachenko O.V., Vyshynska T.L., Lytvyn S.M. (2016) Mytnyi kontrol yak odyin iz zasobiv vyjavlennia pravoporushen u sferi mytnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Customs control as one of the means of detecting offenses in the field of customs regulation of foreign economic activity]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, t. 1, pp. 218–227.
5. Diachenko O.V. (2015) Harmonizatsiia ta sproshchennia natsionalnoi praktyky zdiisnennia mytnykh protsedur v konteksti yevropeiskoi intehtratsii [Harmonization and simplification of national practice of customs procedures in the context of European integration]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, no. 30, pp. 276–283.
6. Bohdanov M.M. (2011) Orhanizatsiino-pravovi zasady borotby z kontrabandoiu na suchasnomu etapi [Organizational and legal principles of combating smuggling at the present stage]. *Mytna sprava*, no. 1, pp. 65–70.
7. Mazaraki A.A. (2014) Mytne rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Customs regulation of foreign economic activity]. *Pidruchnyk*. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 560 p.
8. Analiz obsiahiv kontrabandy v Ukraini [Analysis of the volume of smuggling in Ukraine]. *Ukraine economic outlook*. Available at: <http://ua-outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/>
9. Uhryn V.V. (2020) Didzhitalizatsiia mytnoho kontroliu v Ukraini [Digitalization of customs control in Ukraine]. *Infrastruktura rynku*, no. 47. Available at: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>
10. Tkachyk F.P., Hutsul I.A. (2019) Mytnyi kontrol u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Customs control in ensuring the economic security of Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Ekonomika i upravlinnia*, no. 5, t. 30(69), pp. 126–130.